

Nəhcül-bəlağədə vəhdət prinsipi

Xədicə Babayeva¹

Abstrakt

Vəhdət və birlik hər bir cəmiyyətin dayacağı, sütunu sayılır. Əgər bir toplumun fərdləri təfriqəyə, ayrılığa düşər olarsa, onun fundamenti bir-birinə dəyər və hərc-mərcliyə düşər. Bir parça olan və nizamlı bir cəmiyyət hər bir saleh və azad düşüncəli insanın arzusudur. Əgər millətlərin tarixinə öləri bir nəzər salsaq, görəcəyik ki, fərdləri bir olan, bir yerdə iş görən toplum izzətli və iftixarlı olmuşdur. Həzrət Əli (ə) keçən ümmətlərin izzətinin, iftixarının, xoşbəxtliyinin ən böyük amilinin birlik və ittifaq, məğlubiyyətlərinin, zillətlərinin, süqutlarının ən üstün amilinin isə təfriqə və ayrılıq olduğunu deyir.

Açar kəlmələr: Nəhcül-bəlağə, vəhdət, birlik, qardaşlıq

İmam Əli (ə) və Vəhdət

Həzrət Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə cəmiyyətin imam və rəhbər kimi mərkəzi ox ətrafına yığılmasına təkid etmişdir. Əsas etibarilə, müsəlmanların Həzrət Rəsulallah (s) zamanında izzətə, şərəfə çatmalarının səbəbi həmin mərkəzi oxa diqqət etmələri idi. Həzrət Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə İslamın böyük Peyğəmbərini (ə) camaatın

¹ -İslam araşdırmaları fakültəsinin məzunu, Hikmət və Dinlərarası Araşdırma İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, İran, Qum

vəhdətinin və fitnələrin, ixtilafların yatırılmasının əsas amili kimi tanıtdırmışdır.²

Həzrət Əli (ə) bu barədə buyurur: “Allah-taala keçib gedənlərdən heç kimə ayrılıqlarına, təfriqəyə görə xeyir verməmişdir.”³

Mövhumat əsasında öz qardaşları, həmməzhəbləri ilə küsülü olan qövm həyatın səfa və səmimiyyətini, gözəlliyini kin-küdurətə çevirər. Onlar öz xam xəyallarına əsasən bu yolla bəhrələnmək, fayda götürmək istəyirlər.

Həzrət Əli (ə) tam səmimiyyət və sadıqlıqla onlara xatırladır ki, sizin gümanınız batildir, yanlışdır, getdiyiniz yolun sonu yoxdur. Axırda istəmədiyiniz və gözlədiyinizin ziddi olacaq bir nəticəyə çatacaqsınız, elə isə oyaq olun, özünüza gəlin.

İmam (ə) xalqların inkişafının və süqutun, məğlubiyyətinin və qələbəsinin səbəblərini xütbələrinin birində vurğulamışdır. Ucalmaq və qələbənin ən mühüm amillərindən birinin vəhdət, süqut və məğlubiyyətin ən mühüm səbəblərindən birinin isə təfriqə olduğunu demişdir.

Həzrət Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə 25-ci xütbədə buyurur: “Mənə xəbər çatmışdır ki, Bisr ibn Ərtat Yəməndə hakimiyyəti ələ keçirib. Allaha and olsun ki, Şam camaatı tezliklə sizə qələbə çalacaq. Çünki onların öz batil yollarına kömək etməkdə vəhdətləri var, siz isə haqqı müdafiə etməkdə pərakəndəsiniz. Siz öz rəhbərinizə haqq yolunda itaətsizlik, onlar isə batil yolunda öz başçılarına itaət edirlər. Onlar öz rəhbərlərinə qarşı əmanətdar, siz isə xəyanətkarsınız. Onlar öz şəhərlərində islahatla,

2 -“Nəhcül-Bəlağə”, 96-cı xütbə.

3 -Həmin yerdə, 176-cı xütbə.

abadlaşdırmaqla məşğuldurlar, siz isə dağıtmaqda o qədər batmısınız ki, əgər birinizə taxta su kasası əmanət versəm, qorxuram onun ipini oğurlayasınız.”

İmam Əli (ə) bu yerdə millətlərin qələbə və süqutun ən mühüm 4 amilini saymışdır:

Qələbənin, inkişafın 4 amili:

1. *Vəhdət*
2. *Rəhbərə itaət*
3. *Əmanəti qorumaq, rəhbər ilə əhdə vəfa etmək*
4. *İslahat və abadlaşdırmaq*

Məğlubiyyətin, süqutun 4 amili:

1. *Təfriqə, ayrılıq, pərakəndəlik*
2. *Rəhbərin göstərişlərinə itaətsizlik*
3. *Əmanətə xəyanət və rəhbərlə əhd-peymanı sındırmaq*
4. *Cəmiyyətdə fəsad*

Bu amillər bütün dövlətlər və xalqlar haqqında doğrudur, yalnızca İslam dövlətçiliyinə və millətinə aid deyil.

Vəhdət və imamət

Həzrət Əli (ə) imaməti birliyin və vəhdətin amili sayır; istər rəhbər cəmiyyəti irəli aparsın, problemləri həll etsin və onları düşmən müqabilində birləşdirsinsə, istərsə də əksinə olsun.

Əlbəttə, əgər rəhbər qətiyyətli olsa, amma camaat ona itaət etməsə, müvəffəq olmayacaq, necə ki, həzrət Əlinin (ə) zamanında belə oldu.

Həzrət Əli (ə) dövlətin və millətin hüququna riəyət etməyi onlar arasındakı bağlılığın əsası bilir. Yəni, xalqla rəhbərin bağlılığı qarşılıqlı hüquqlara riəyət olunma sayəsində gerçəkləşir.

İmam Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə bu həqiqətə gözəl təmsil və misalla işarə etmişdir: “Din rəhbərinin və məmləkət hakimliyinin məqamı, təsbeh ipinin onun dənələrinə olan nisbəti kimidir. Təsbeh ipi onun dənələrini bir yerə yığır, bir-birinin yanında saxlayır. Elə isə, təsbehin ipi qırılsa, dənələr ayrılır, hər biri bir guşəyə düşər və heç vaxt onları bir yerə yığmaq olmaz.”⁴

Bir cəmiyyətin nizamı və ayaq üstə dayanmasının onunla rəhbər arasındakı birliyə bağlı olması şübhəolunmaz bir həqiqətdir.

Hər bir dövrdə, xüsusilə də fitnə və ixtilaf odunun şölələndiyi zaman xalqın rəhbərə itaəti və həm də rəhbərlik tərəfindən vəziyyətin düzgün işıqlandırılması rəhbərlə ümmətin arasında vəhdətin gerçəkləşməsi üçün bir qaynaq – *hansı ki, İslam ümmətinin və dövlətinin ayaq üstə dayanmasının ən mühüm amili və düşmən müqabilində ən böyük səddidir* – ola bilər.

Quran və milli vəhdət

Quranda ictimai mövzuları icmali şəkildə nəzərdən keçirməklə, görürük ki, Quran hər bir cəmiyyətin səadət və işkişafının ən əsas amillərindən birinin vəhdət və onun süqutunun ən mühüm səbəblərindən birinin də təfriqə, ayrılıq olduğunu

4 -Həmin yerdə, 146-cı xütbə.

deyir. Mühəqqiqlərdən biri yazır: “Qurandan hər hansı bir səhifə açılarsa, hər hansı bir surə oxunarsa, birbaşa, yaxud da bir işarə ilə göstərilir ki, birlik inkişafın, yüksəlişin, qələbənin və ixtilaf isə süqutun, uğursuzluğun amilidir”.⁵

Quran İlahi ipdən yapışmağı İslam ümmətinin vəhdətinin ən mühüm amili sayır: “Hamılıqla Allahın ipinə (dininə, Qurana) möhkəm sarılın və (firqələrə bölünüb bir-birinizdən) ayrılmayın! Allahın sizə verdiyi nemətini xatırlayın ki, siz bir-birinizə düşmən ikən, O sizin qəlblərinizi (İslam ilə) birləşdirdi və Onun neməti sayəsində bir-birinizlə qardaş oldunuz. Siz oddan olan bir uçurumun kənarında ikən, O sizi oradan xilas etdi...”⁶

Qurtubi bu ayənin təfsirində yazmışdır: “Allah-taala dostluğa, birliyə əmr və təfriqəni qadağan etmişdir; hansı ki, vəhdət və cəm nicatın, təfriqə və ayrılıq isə həlakın amilidir”.⁷

Həmçinin, Təntavi yazır: “Haqq məhvərindən ayrılmayın, çünki o aranızda ixtilafların gerçəkləşməsinə səbəb olar”.⁸

Məhəmməd Abduh yazır: “Bəşər arasında ixtilafdan daha zərərverici şey yoxdur”.⁹

Əllamə Təbatəbai bu rabitə haqqında bu əqidədədir: “Ayədəki “nemət”də məqsəd vəhdət və bu vəhdətin səmərəsi qardaşlıq, qəlblərin bağlılığı və ayənin sonunda gəlmiş “nər”də (od) məqsəd isə İslamdan öncəki dava-dalaşlar, müharibələrdir”.¹⁰

5- “Vəhdət Kitabı”, Nəhcül-Bəlağədə vəhdət məqaləsi, seyid Cavad Mustəfəvi, s. 120.

6 -Ali-İmran-103.

7- “Vəhdət Kitabı”, həmin yerdə, s. 56.

8-“Əl-Cəvahir fi Təfsiril-Quran”, c. 2, s. 138.

9-“Təfsirul-Mənar”, c. 4, s. 21.

10-“Əl-Mizan”, c. 3, s. 371.

Millətlərin səadətinin maneəsi ixtilaf və təfriqədir

Aşkardır ki, cəmiyyətin inkişafı milli vəhdət və fərdlərin bir-biri ilə uyğunluğu sayəsində ələ gəlir. Şəhid Mütəhərrinin təbiri ilə desək: Şübhə etmək olmaz ki, bir cəmiyyətin inkişafı nəinki münaqişələrin, dava-dalaşların, ixtilafların, ziddiyyətlərin, əksinə, həmfikirliyin, uyğunluğun, bərabərliyin, qarşılıqlı köməyin vasitəsilə gerçəkləşir. Həqiqətdə cəmiyyətdə çoxluqlar, ayrılıqlar, ixtilaflar vəhdətə hər nə qədər yaxın olarsa və mübahisələr, ziddiyyətlər öz yerini hər nə qədər köməyə, həmrəyliyə daha çox verərsə, o cəmiyyət daha kamil olar.”¹¹

Buna görə də, həzrət Əli (ə) hamını təfriqədən çəkindirir və buyurur: “Təfriqə və parçalanmadan çəkinin.”¹²

Necə ki, xeyir və səadəti təfriqəni, parçalanmanı tərk etməkdə bilir, buyurur:

“Allah-taala heç kimi təfriqə ilə xeyirə və səadətə çatdırmaz.”¹³

Vəhdətin gücü

Fundamenti ixtilaf, parçalanma və pərakəndəliyə meyl ilə qoyulmuş bir cəmiyyətdə həmişə müharibə və dövlət münaqişələri olar və belə bir cəmiyyətin üzünə yoxluq, məhv olmaq açıqdır.¹⁴

11-“Marksizmin tənqidi” əsəri, s. 276.

12-127-ci xütbə.

13 -176-cı xütbə.

14 -“Təfsiri-Mizan” və tərcüməsi, c. 6, s. 283.

İmam Əli (ə) təfriqəni cəmiyyətin zillətinin amili sayır və bu zəminində buyurur: “Keçmiş ümmətlərin aqibətinə yaxşı baxın. Təfriqəyə, pərakəndəliyə üz tutduqları zaman aralarındakı ülfət və dostluq aradan getdi. Sözləri və baxışları müxtəlif, qəlbləri bir-birindən ayrı idi, cürbəcür qruplara bölündülər və təfriqə ilə bir-birinin müqabilində dayandılar. Allah da kəramət, böyüklük, ağalılıq libasını və əllərindəki nemətləri onlardan aldı, problemləri ilə üzbəüz qoydu.”¹⁵

Daha sonra, təfriqənin ümmətin fundamentini sındırdığına işarə edərək, tövsiyə edir: “Ümmətin fundamental sütununu sındıran, onun qüdrət və bünövrəsini bir-birinə vuran kin-küdurət, düşmənçilik, fərdlərinin bir-birindən qaçması, uzaq durması kimi şeylərdən çəkinin.”¹⁶

Quran, ümmətlərə gələn İlahi əzabların növlərini qeyd edərkən qruplaşma və təfriqəni onlardan biri sayır və buyurur: “Allah başınızın üstündən və ayaqlarınızın altından (göydən və yerdən) sizə əzab göndərməyə, sizi dəstələr halında qarışdırmağa və birinizə digərinizin zorunu daddırmağa qadirdir.”¹⁷

Başqa bir yerdə buyurur: “(Allah tərəfindən) açıq-aydın dəlillər gəldikdən sonra, bir-birindən ayrılan və ixtilaf törədən şəxslər kimi olmayın! Onlar böyük bir əzaba düçar olacaqlar.”¹⁸

Diqqət etmək lazımdır ki, təfriqədən, ixtilafdan çəkinməyə bu qədər təkid olunmasının sirri budur ki, ixtilaf fəsadın əsas mənşəyidir. Aralarında ixtilaf olan xalq uğursuzluğa tərəf sövq olunur, Quranın təbiri ilə desək: onlar ağırlı əzaba düçar olurlar və xoşbəxt həyatın uğursuz həyata, zillətə çevrilməsi bunun ən kiçik nümunəsidir.

15- 192-ci xütbə.

16 -Həmin yerdə.

17 -Ənam-65.

18- Ali-İmran-105.

Quram müşriklərin xüsusiyyətlərindən birinin dinə müxtəlif baxışlar əsəsindəki dini ixtilaf və qruplaşma olduğunu deyir və müsəlmanları bundan çəkəndirmişdir: “(Ya Rəsulum! Sən və ümmətin) tövbə edərək Ona tərəf dönün. Ondan (Allahın əzabından) qorxun, namaz qılın və müşriklərdən olmayın! O kəslərdən ki, öz dinini parçalayıb firqə-firqə oldular (bəzisi bütlərə, bəzisi günəşə və aya, bəzisi ulduzlara səcdə etməyə başladılar). Hər bir firqə öz dininə (öz dininin haqq olduğuna) sevinər.”¹⁹

Quran bu ayədə, müşrikləri onların ən xüsusi sifətləri ilə tanıtdırmışdır və o da budur ki, onlar dində pərakəndə, dəstə-dəstə və qrup-qrup olarlar.²⁰

Həzrət Əli (ə) təfriqənin, ixtilafın zərəri, ziyanı və müsəlmanların vəhdətini bir-birinə vurmaq, onlar arasında pərakəndəlik salmaq istəyən şəxs ilə mübarizə haqqında son sözü buyurur; fitnəkar və ixtilaf salan adamın qətlinin vacib olduğunu qətiyyətlə deyir. Nəinki yalnız praktiki şəkildə fitnə salanın bu əzaba layiq olduğunu, əksinə, hətta təfriqə şüarı verən, müsəlmanlar arasında fitnə toxumu səpən şəxsin də qətlə yetirilməsini deyir: “İslam böyüklərinin əksəriyyətinin rəyini seçin, ona tabe olun ki, Allahın əli camaatladır. Tənya hərəkət etməkdən, kənara çəkilməkdən uzaq durun ki, camaatdan kənar olan insan şeytanın şikarı olar. Necə ki, sürüdən və çobandan ayrı düşən qoyun canavara nəsim olar. Bilin və agah olun ki, təfriqə şüarı verən hər bir kəs qətlə layiqdir, onu öldürün. Hətta bu şüar əmmamə altından və mənim dilimdən çıxarsa belə.”²¹

19 -Rum-31,32.

20 -“Təfsiri-Mizan”ın tərcüməsi, c. 31, s. 242.

21 -127-ci xütbə.

Aşkardır ki, təfriqə şüarı fitnəyə səbəb olar. Allah-taala Quranda buyurmuşdur: “Fitnə qətlədən daha şiddətlidir.”²²

Çünki fitnə həyatı məhv edir.

Əlbəttə, fitnəni aydınlaşdırma rəhbərlikdən asılıdır. Necə ki, həzrət Əli (ə) təfriqə şüarı yayan, icad edən “Xəvaric”i məhv etdi.

Cəmiyyətin rəhbərinin vəzifəsidir ki, təfriqə və fitnə salanlardan həmişə ehtiyatlı olsun, camaata İlahi bəsirətlə fitnənin və təfriqənin şərindən nicat versin.

Nəticə

Həzrət Əli (ə) keçən ümmətlərin izzətinin, ictimaiyyətinin, səadətinin ən böyük amilinin birlik, ittifaq və məğlubiyyətlərinin, zillətlərinin, süqutlarının ən üstün amilinin isə təfriqə və ayrılıq olduğunu deyir.

Həzrət Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə cəmiyyətin imam və rəhbər kimi mərkəzi ox ətrafına yığılmasına təkid etmişdir. Əsas etibarilə, müsəlmanların Həzrət Rəsulallah (s) zamanında izzətə, şərəfə çatmalarının səbəbi həmin mərkəzi oxa diqqət etmələri idi.

İmamət vəhdətin amilidir. Çünki rəhbərin gördüyü işlərdən biri ümmətin təşkilidir və ümmət, hədəfi vəhdət olan millət mənasındadır. İmamın vəzifəsi ümmətin təşkili və ümmətin vəzifəsi isə imama itaət etməkdir. Ümmət və imamın vəhdəti, birliyi İslam hökumətinin təşkil olunmasının bünövrəsidir və şüa məktəbi də bu bünövrə əsasında möhkəmlənmişdir.

²² -Bəqərə-191.

Fundamenti ixtilaf, parçalanma və pərakəndəliyə meyl ilə qoyulmuş bir cəmiyyətdə həmişə müharibə və dövlət münaqişələri olar və belə bir cəmiyyətin üzünə yoxluq, məhv olmaq açıqdır.

İmam Əli (ə) təfriqəni cəmiyyətin zillətinin amili sayır və bu zəminində buyurur: “Keçmiş ümmətlərin aqibətinə yaxşı baxın. Təfriqəyə, pərakəndəliyə üz tutduqları zaman aralarındakı ülfət və dostluq aradan getdi. Sözləri və baxışları müxtəlif, qəlbləri bir-birindən ayrı idi, müxtəlif qruplara bölündülər və təfriqə ilə bir-birinin müqabilində dayandılar. Allah da kəramət, böyüklük, ağalığ libasını və əllərindəki nemətləri onlardan aldı, problemləri ilə üzbəüz qoydu.”

Mənbələr

- 1 - Qurani-Kərim
- 2- Nəhcül-bəlağə
- 3- Məhəmməd Bair, Məclisi, Biharül-ənvar, 1388 q.
- 4- Məhəmməd ibn Həsən, Hürr Amoli Vəsailüş-şiə, Beyrut, 1995
- 5- Müstədrəküs-Səhiheyn, Məhəmməd ibn Abdullah, Hakim Nişapuri
- 6- Mühəddis Qummi Kəhlül-bəsər,
- 7- Süleyman İbn Əhməd, Təbrani əl-Möcamul-kəbir
- 8- Cəlaləddin Süyuti Kənzül-ümmal, 1388 ş.
- 9- Feyz Kaşani Məhəccətül-beyza,
- ۱۰- Əbu Cəfər, Kuleyni, Qum, Üsuli-kafi, 1392